

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Svåra lättlästa texter

- En studie av SFI-studenters förmåga att förstå och använda enkla texter inom olika genrer

Sara Hansson

Specialarbete, 15 hp
Svenska som andraspråk
Vt 2010
Handledare: Rakel Johnson

Sammandrag

Enligt Skolverket ska studenter efter avslutad SFI-utbildning kunna förstå och använda, vad Skolverket i kursplanen benämner ”enkla texter” (Skolverket, SKOLFS 2009:2). Vad *enkla texter* innebär är dock en tolkningsfråga. Lärare runt om i Sverige måste tolka direktivet och använda denna tolkning som grund för sin undervisning.

Regeringen (*Bästa språket en samlad svensk språkpolitik* 2005/06:2) skriver i en proposition att en demokrati förutsätter att medborgarna ska kunna delta i samhällsdiskussioner och få tillgång till förstaelig samhällsinformation i form av olika typer av texter. Organisationen *Centrum för lättläst* är en statlig verksamhet och de omvandlar autentiska texter till ”lättlästa texter” (*Centrum för lättläst* 2010), undersökningen baseras därför på dessa.

Uppsatsens syfte är att undersöka huruvida SFI-studenter som går kurs D har fått tillräcklig utbildning i att kunna förstå och använda *enkla texter* inom olika textgenrer samt att undersöka om det går att urskilja bakomliggande faktorer till resultaten. Avsikten är att studera om studenterna kan förklara givna ord och uttryck utan några hjälpmedel, om de kan besvara läsförståelsefrågor samt att undersöka huruvida de själva anser att det finns svåra ord och uttryck i *lättlästa texter*. Detta genomförs med en kvalitativt utformad enkätundersökning som genererar de mångsidiga svar som efterfrågas. Studien innehåller även kvantitativa inslag då resultaten presenteras kvantitativt.

Resultaten tyder på att studenterna inte kan tillägna sig undersökningens texter eftersom de förklarar och besvarar 59 % av orden, uttrycken och läsförståelsefrågorna inkorrekt. Studiens resultat tycks visa på att den grupp som sämst kan förklara och besvara undersökningens ord, uttryck och läsförståelsefrågor är gruppen som har vistats i Sverige i mer än 3 år. Denna grupp ger 67 % inkorrekta svar av den totala summan av undersökningens tre områden. I studien kan jag urskilja två grupper som avviker från de övriga genom att besvara undersökningen mest korrekt. Den första gruppen är männen, den andra är gruppen med informanter som har vistats i Sverige i mindre än 3 år. Den gemensamma nämnaren för dessa två grupper är att de ger 47 % inkorrekta svar.

Med den här undersökningen gör jag inte anspråk på någon generaliserbarhet. Resultaten kan emellertid ge indikationer om dessa texters läsbarhet.

Nyckelord: Skolverket, SFI, *lättlästa texter*

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte och forskningsfrågor	2
2. Svenskundervisning för invandrare (SFI).....	2
2.1 Deltagande, utbildningens uppbyggnad och kursplanens mål	2
2.2 Nationellt slutprov i SFI	4
3. Tillägnande av samhällsinformation	5
3.1 Texter som förväntas kunna tillgodogöras enligt Skolverket.....	5
4. Tidigare forskning	7
4.1 Läsförståelse	7
4.1.1 <i>Ordförrådet</i>	9
4.2 Mätning av läsförståelse	10
4.3 Textgenrer.....	11
5. Metod och genomförande.....	12
5.1 Metodval	12
5.2 Urval	13
5.3 Enkätens utformning.....	14
5.4 Genomförande	15
5.5 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.....	16
5.6 Metoddiskussion	17
6. Resultat	18
6.1 Informanternas förmåga att läsa och förstå	18
6.1.1 <i>Ord och uttryck</i>	19
6.1.2 <i>Lätta och svåra läsförståelsefrågor</i>	21
6.2 Bakomliggande faktorer	22
6.2.1 <i>Regionala jämförelser</i>	22

6.2.2	Kön.....	22
6.2.3	Ålder	23
6.2.4	Europeiskt eller ickeuropeiskt modersmål.....	24
6.2.5	Vistelsetid.....	24
7.	Analys och diskussion.....	25
7.1	Läsbarhet och förståelse	25
7.1.1	Ord och uttryck - Svårare än vad studenterna uppfattar	28
7.2	Bakomliggande faktorer	29
8.	Slutsats	31
9.	Litteraturförteckning	32

Bilagor

Bilaga 1 Enkätundersökning

Bilaga 2 Information till ansvarig lärare

Bilaga 3 Tabell 10 Ord och uttryck som studenterna inte anser sig förstå

Tabellförteckning

Tabell 1 Korrekta svar fördelat över undersökningens tre områden

18

Tabell 2 Inkorrekt förklarade ord

19

Tabell 3 Inkorrekt förklarade uttryck

20

Tabell 4 Inkorrekt besvarade läsförståelsefrågor

21

Tabell 5 Regionala jämförelser

22

Tabell 6 Kön

23

Tabell 7 Ålder

23

Tabell 8 Modersmål

24

Tabell 9 Vistelsetid

25

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I vetenskapliga sammanhang diskuteras det att ordförrådet är en avgörande faktor i användandet av ett språk. Beroende på arbetsliv, vardagsliv och intresse kan ordförrådet dock skilja sig avsevärt språkanvändare emellan. För att göra det möjligt för dem som har svenska som andraspråk att tillägna sig samhällsinformation fordras det att de har ett tillräckligt väl utvecklat ordförråd liksom en adekvat referensram. Det är således av största vikt att inlärare av svenska som andraspråk kan tillägna sig denna kunskap på ett tidigt stadium. Riksdagen har slagit fast att alla samhällsmedborgare ska nås av aktuell och viktig samhällsinformation från kommuner och statliga myndigheter (se kapitel 3.1). Frågan är om de lyckas?

För invandrare i Sverige erbjuds vuxenutbildning i svenska språket, det vill säga *svenskundervisning för invandrare*, förkortat SFI. Efter SFI-utbildningen ska studenterna kunna förstå och använda *enkla texter* och behärska språket tillräckligt väl för att kunna fungera och verka i vardags-, samhälls- och arbetsliv (se kapitel 2.1). Om det här ska bli verklighet krävs det ett tillägnande av den information som kontinuerligt förmedlas och förnyas i samhället. För att underlätta för bland andra andraspråkstalare omvandlas många informationstunga texter till *lättlästa* versioner (se kapitel 3.1) och Regeringen (2005/06:2) menar att *lättlästa texter* gör Sverige mer demokratiskt.

Jag undrar dock om studenterna på den här nivån har tillägnat sig det ordförråd och den kunskap inom de textgenrer som är tillräckligt för att de ska kunna tillgodogöra sig informationen i dessa texter, även om de är omvandlade till *lättlästa* versioner.

Det är naturligtvis av stor vikt att som ny samhällsmedborgare självständigt kunna tillägna sig samhällsinformation och på så vis bli integrerad i samhällslivet. Det har även betydelse för gemenskapen med andra samhällsmedborgare och för att ha makt över sitt liv och sin tillvaro.

Med det här i åtanke anser jag att det är intressant att undersöka huruvida SFI-studenter som studerar D-kursen på SFI har tillägnat sig det språkbruk som krävs för att kunna delta i olika kommunikativa situationer i samhället samt att undersöka om dessa studenter kan tillägna sig *lättlästa* versioner av svenska texter.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka huruvida SFI-utbildningen förbereder studenter tillräckligt väl för att de ska kunna förstå och använda *enkla texter* inom olika textgenrer. Vidare är syftet att undersöka om studenterna själva anser att det finns svåra ord och uttryck i *lättlästa texter* och om de kan förklara givna ord och uttryck utan hjälpmedel, samt om det går att urskilja några bakomliggande faktorer till resultaten. För att besvara detta syfte har jag följande frågeställningar:

Kan studenter som läser kurs D på SFI förstå och använda sådana texter (se kapitel 3.1) som de enligt kursplanen (se kapitel 2.1) ska kunna tillgodogöra sig?

Kan dessa studenter utan hjälpmedel förklara givna ord och uttryck?

Anser dessa studenter att det finns svåra ord och uttryck i *lättlästa texter*?

Går det att urskilja bakomliggande faktorer till resultaten?

2. Svenskundervisning för invandrare (SFI)

2.1 Deltagande, utbildningens uppbyggnad och kursplanens mål

SFI är en skolform som vänder sig till vuxna invandrare med ett annat modersmål än svenska och som saknar baskunskaper i svenska språket. För att få delta i SFI-undervisning krävs det att studenten är folkbokförd i en kommun i Sverige (Skolverket u.å.).

Syftet med den här språkutbildningen är att ge vuxna invandrare funktionella baskunskaper som fungerar i olika möten i samhället, såväl möten med människor som möten med olika typer av texter (Wrigstad 2004:726–727). I kursplanen för SFI, giltig från 2009-01-01, står det om betydelsen att tillägna sig ett funktionellt och kommunikativt andraspråk samt att tillägna sig kunskaper om fortsatt språkutveckling att ”utbildningen ska ge språkliga redskap för kommunikation och aktivt deltagande i vardags-, samhälls- och arbetsliv” (SKOLFS 2009:2).

Målet för SFI är att studenten ska utveckla:

- sin förmåga att läsa och skriva svenska
- sin förmåga att tala, samtala, läsa, lyssna och förstå svenska i olika sammanhang
- ett gott uttal
- sin förmåga att använda relevanta hjälpmedel
- sin förmåga att anpassa språket till olika mottagare och situationer
- insikter i hur man lär sig språk
- inlärnings- och kommunikationsstrategier för sin fortsatta språkutveckling (SKOLFS 2009:2).

Utbildningen är uppdelad i fyra kurser, A, B, C och D. De fyra kurserna utgår alla från en egen kursplan (SKOLFS 2009:2) och de läses fristående. Med utgångspunkt i individualisering och flexibilitet är utbildningen indelad i tre studievägar. Kurs A och B bildar tillsammans studieväg 1, kurs B och C studieväg 2 och kurs C och D studieväg 3 (Skolverket 2006:5). I Skolverkets rapport (2006:6) förklaras det att upplägget för dessa inriktningar består av en nybörjarkurs och en fortsättningskurs. Nybörjarkurserna riktas till olika målgrupper eftersom studenterna har olika förutsättningar.

Skolverket menar att studenterna som går D-kursen ofta skiljer sig från varandra. ”I kurs D återfinns studerande som har börjat sina studier inom studieväg 1, och 2, förutom de som gick in direkt i studieväg 3” (Skolverket 2006:6). D-kursen är det sista steget i utbildningen och oberoende av vilken studieväg som valdes som ingång har alla studenter rätt att gå till och med kurs D. Det resulterar i att grupperna kan skilja sig åtskilligt beträffande studenternas studiebakgrund och tidigare erfarenheter.

Beträffande kursplanens mål för läsförståelse i D-kursen står det att:

Eleven ska kunna förstå och använda enkla texter i vardags-, samhälls- och arbetsliv, t.ex. berättande, beskrivande och faktaorienterade texter och reflektera över innehåll och syfte, olika typer av informativa texter samt föreskrifter och instruktioner (SKOLFS 2009:2).

Efter avslutad SFI-utbildning ska studenterna (SKOLFS 2009:2) följaktligen kunna delta och verka i kommunikativa situationer i samhället och kunna tillägna sig *enkla* versioner av texter inom vardags-, samhälls- och arbetsliv. Tillägnandet består även av texter från olika genrer, från skönlitterära texter till instruerande och informativa texter, vilket otvivelaktigt ställer höga krav på utbildningen och dess lärare.

2.2 Nationellt slutprov i SFI

Som avslut till SFI-utbildningen görs ett nationellt SFI-prov i D-kursen. Innan 2003 års kursplan trädde i kraft kunde SFI-studenterna enbart ta ut betyg efter avslutad D-kurs. I den senare kursplanen ändrades det och nu kan studenterna ta ut betyg efter varje avslutad kurs, från A till D. Betyget i D-kursen motsvarar dock det tidigare enskilda betyget (Skolverket 2006:6).

Provet är uppdelat i fem delar, A, B, C, D och E. Delarna A och C är konstruerade med utgångspunkt i olika teman som behandlar läsförståelse och samhällsorientering. Dessa består av blandade uppgifter som är inriktade på vokabulär, diskurs och textuell och grammatisk kunskap. Del B behandlar hörförståelse, del D är en lång skrivuppgift och del E muntliga färdigheter (Wrigstad 2004:732).

Variationen i proven visar att många av språkets aspekter behandlas och ett rimligt antagande är att samma aspekter behandlas i undervisningen. Detta torde leda till att SFI-studenterna får en god grund i svenska språket. I proven går det att finna exempel på texter som studenterna förväntas kunna efter kursen (se kapitel 2.1), såsom tidningsartiklar, skönlitterära texter, personers uttalanden, texter tagna ur brev, diagram, arbetsansökningar, blanketter och skyltar etcetera. Texterna varierar således i genrer och huruvida de behandlar vardags-, samhälls- eller arbetsliv.

I de nationella proven mäts läsförståelsen på en mängd olika sätt. Den mest förekommande metoden är att förena korrekt rubrik med korrekt text, korrekt svar med korrekt fråga eller korrekt början på en mening med korrekt slut. En annan frekvent mätningmetod är att kryssa för korrekt alternativ. Alternativen är då givna och det är upp till studenterna att kryssa för det korrekta alternativet. Den här metoden används till exempel vid klargörande av betydelsen, då korrekt betydelse av en speciell fras eller ett speciellt ord ska kryssas för. Den används även då ordet saknas och korrekt ord ska kryssas för. Andra metoder för att mäta läsförståelsen är läsförståelsefrågor som prövar läsarens förståelse på olika vis; användning av diagram, lucktext med givna alternativ och att skriva korta meddelanden utifrån given information.

I det nationella provet undersöks de aspekter som ingår i målen för kursplanen. Det undersöks dock inte om studenterna självständigt kan förklara ord och uttryck utan att använda sig av givna alternativ. Det betyder att Skolverket aldrig får kännedom om studenternas kunskaper om orden, huruvida de kan betydelsen av dem eller om de korrekta

svaren enbart är lyckosamma chansningar. Skolverket undersöker inte heller vilka ord inlärarna själva uppfattar som svåra, vilket kan vara en informationskälla till hur undervisningen skulle kunna förbättras. Jag försöker dock till skillnad från Skolverket att inbegripa detta i min undersökning.

De nationella proven undviker så kallade ”öppna frågor”, det vill säga frågor där det inte finns några fasta svar (Trost 2007:74). Vid *öppna frågor* får studenterna således förklara och svara efter egen förmåga, utan givna alternativ. Det är förklarligt att Skolverket undviker dessa typer av frågor eftersom sådana rimligen är svårhanterliga och skapar stor arbetsbörda. Anledningen till detta är att studenterna ges möjlighet att skriva långa och uttömmande svar och ibland med svårtolkade handstilar. Beroende på hur frågorna är ställda kan det i vissa fall även vara svårt att tolka huruvida frågan verkligen besvaras (Trost 2007:74).

3. Tilläggande av samhällsinformation

3.1 Texter som förväntas kunna tillgodogöras enligt Skolverket

Det är viktigt att medborgare kan ta del av väsentlig samhällsinformation, såsom texter från banken, försäkringskassan, diverse bruksanvisningar, olika avtalsvillkor och dylikt. Det kan också kännas angeläget att på en personlig nivå ha möjlighet att förkovra sig i litteratur och i samhällets informationsflöde, vilket även kan gälla arbetslivet (Skolverket 1996:7-8).

Kraven på läs- och skrivförmåga för att på ett fullvärdigt sätt leva i samhället sätts högre i dag, både i arbetslivet och i privatlivet (Skolverket 1996:7).

Riksdagen menar att läsbarhet är en demokratifråga och har slagit fast att alla ska kunna ta del av samhällsinformation i *lättläst* version i Sverige innan år 2010 (Lundberg & Reichenberg 2009:11). För att kravet från Riksdagen ska kunna verkställas måste alla kommuner och statliga myndigheter ansvara för att alla nås av relevant och aktuell sådan och det ska utföras utanför fastställd tid för SFI (Skolverket, *Svenskundervisning för invandrare (SFI)*).

Centrum för lättläst arbetar med att framställa *lättlästa texter*, böcker och tidskrifter. Det är en statlig verksamhet, vilket är en anledning till

att dessa LL-texter (*lättlästa texter*) blir väsentliga i det här sammanhanget. Texter som är omvandlade till *lättlästa* är bearbetade efter olika läsares behov. De har tydliga och logiska sammansättningar, framförallt har de en tydlig innebörd och är skrivna med begripliga ord (Lundberg & Reichenberg 2009:65). En *lättläst* text har rytm, det vill säga en variation av långa och korta meningar och även en variation av långa och korta ord (Lundberg & Reichenberg 2009:45). Den är även skriven på ett sätt som gör att den får en framträdande författarröst, vilket leder till att texten blir riktad till läsaren (Lundberg & Reichenberg 2009:55).

Centrum för lättläst har bland annat skapat produkterna *LL- böcker* och nyhetstidningen *8 sidor*. De utgår från följande riktlinjer vid framställandet av *lättlästa texter*:

- Texten ska utgå från läsaren
- Texten ska ha en röd tråd och fånga läsaren direkt
- Sammanhanget ska vara tydligt
- Texten består av vardagliga ord och korta rader
- I layouten ska text och bild samspela
- Formgivningen ska vara luftig (*Centrum för lättläst* 2010).

Lättlästa texter kräver inte att läsaren besitter några specifika förkunskaper, de är enkla och består inte av metaforer eller idiomatiska uttryck. Texterna utgörs i huvudsak av enkla huvudsatser, men det förekommer även ett mindre antal bisatser.

Enligt kursplanen för SFI ska studenterna, när de är färdiga med utbildningen, kunna tillägna sig *enkla texter* i vardags-, samhälls- och arbetsliv (se kapitel 2.1). Begreppet *enkla texter* är dock vagt och det ger lärarna möjlighet att själva tolka var gränsen för *enkla texter* går, vilket sannolikt påverkar undervisningens innehåll. Det torde således leda till att SFI-studenter på olika skolor tillägnar sig olika kunskaper inom till exempel textgenrer och ordförråd.

I det här avsnittet har jag med hjälp av forskningen diskuterat en rad faktorer som gör texter *lättlästa*. Är det dessa *lättlästa texter* Skolverket syftar till då de i kursplanen för SFI skriver att studenterna ska kunna läsa *enkla texter*? Är *enkla texter* detsamma som *lättlästa texter*? Det här är en problematik som SFI-lärare ställs inför och de måste själva tolka det vaga begreppet. Frågan är vilken nivå undervisningen ska vara på för att stämma överens med kursplanens *enkla texter* och Riksdagens *lättlästa* versioner, eftersom Riksdagen har slagit fast att *lättlästa* versioner av samhällsinformation ska finnas för den som söker det.

Jag anser att *enkla texter* är en för vag beskrivning av Skolverkets riktlinjer för vilken svårighetsgrad texterna ska ha. Därför har jag valt att använda dessa texter i min undersökning.

4. Tidigare forskning

4.1 Läsförståelse

Så länge andelen okända ord inte överstiger 7 % av en texts innehåll brukar läsaren kunna gissa sig till betydelsen av texten, men är andelen större blir det svårt för läsaren att förstå innehållet (Enström 2003:7). I Amerika har undersökningar framhållit att lättbegriplig samhällsinformation kan vara en fråga om överlevnad. I dessa fall har det handlat om svårbegripliga instruerande texter, som till exempel om hur bilbarnstolar ska monteras för att olyckor ska förhindras (Lundberg & Reichenberg 2009:9–10). Det här påvisar vikten av att läsaren förstår textens innehåll.

Att läsa och förstå en text bygger på individens omvärldskunskaper och förförståelse. Dessa handlar ofta om kulturkompetens (Lundberg & Reichenberg 2009:31). Texten ger läsaren instruktioner om hur denne ska kunna nyttja tidigare erfarenheter för att nå förståelse och utveckling (Lundberg 1984:94). För att förstå en skriven text krävs det att läsaren gör inferenser, vilket betyder att denne utöver att läsa orden och tillgodogöra sig den information som de ger, även kopplar sina egna omvärldskunskaper till texten (Lundberg 1984:94). Eftersom textens innebörd inte ges fullständigt av orden kan texten ses som ett verktyg att vägleda läsaren till att ”konstruera en inre representation eller tanke kategorier i vilka textens innehåll kan infogas och assimileras” (Lundberg 1984:98). Läsförståelsen är således en pågående process som ändrar riktning ju mer information texten ger (Lundberg & Reichenberg 2009:29).

Vid bristfälliga inferenser, orsakade av otillräckliga omvärldskunskaper, påverkas läsförståelsen negativt (Lundberg 1984:108) eftersom texten inte fullständiggörs. Bristfälliga inferenser kan även vara orsakade av att läsaren har svårt att koppla den faktiskt existerande omvärldskunskapen till textens innehåll, läsningen blir då passiv (Lundberg 1984:112).

Brister i läsförståelsen kan även vara orsakade av lingvistiska faktorer såsom att kunna avkoda ord och att syntaktiskt kunna skapa sammanhängande innebörd (Lundberg 1984:108). Vid avkodningen av ord kan läsaren ha svårt att utnyttja kontexten för att förstå orden och läser dem istället ord för ord. För att kunna läsa och förstå en mening måste läsaren kunna avläsa orden och förstå vad de betyder. Innan dess har också bokstäverna som orden är sammansatta av behövt sättas samman för att skapa ord och meningar (Lundberg 1984:50–54). Detta är grunden för läsning.

I goda förhållanden vid ordavkodning sker den snabbt och automatiserat (Lundberg 1984:67–69). Först när denna avkodning är automatiserad kan läsaren gå in i förståelseprocessen och ägna tid åt de inferenser som behövs för förståelse (Fröjd 2005:95, som hänvisar till Thurlow & van den Broek 1997). Om språkinläraren har svårt för automatiseringen vållar det problem då denne möter nya ord och inte kan utläsa sammanhanget.

Att ha kunskap om hur ord är uppbyggda och vad de betyder underlättar för inläraren då denne lär in nya ord och ska försöka gissa sig till främmande ords betydelser (Nelson Wareborn 2004:8). Det underlättar även förståelsen om läsaren har tillgodogjort sig grammatiska strukturer. Kunskapen om ordens betydelse räcker inte eftersom en ändelse på ordet kan ändra dess innebörd (Witting 2001:69). Andraspråkstalare har ofta bekymmer med ordförståelse, meningsbyggnad, ordspråk och metaforer (Lundberg & Reichenberg 2009:25).

Huruvida *lättlästa* eller autentiska texter är mest optimala att använda vid språkinläring diskuteras. *Lättlästa texter* fördröjer möjligtvis språkinläringen medan autentiska texter är allför avancerade att tillgodogöra sig (Lundberg & Reichenberg 2009:25). Lundberg och Reichenberg (2009:72) hänvisar till Long och Ross (1993) som menar att om autentiska ord och begrepp förenklas fräntas inläraren möjligheten att tillägna sig de för förstaspråkstalarna naturliga språkformerna.

4.1.1 Ordförrådet

Att äga ett omfattande ordförråd är nödvändigt för att kunna förstå andra människor och kunna uttrycka egna behov (Enström 2004:171). Ordförrådets bredd är således av högsta vikt vid tillägnandet och användandet av ett nytt språk. Nelson Wareborn (2004:5-6) hänvisar till Nagy (1989) då hon skriver om vikten av att ha ett stort ordförråd för förståelse vid läsning. Ordförrådet är den del i språkkunskaperna som främst kan förutspå en students läsförståelse (Lundberg 1984:112) och för att kunna skapa läsförståelse måste inläraren upptäcka och utnyttja de begrepp och ord som denne har tillgodogjort sig tidigare i inläringen (Witting 2001:17). Denna förförståelse som tidigare inlärd ord och begrepp ger underlättar för inläraren då denne skapar sig en referensram vid läsningen (Nelson Wareborn 2004:7).

Vid en snabb ökning av ordförrådet underlättar det fortsatt språkutveckling (Enström 2004:174) och för att kunna tillägna sig ett brett ordförråd behöver inläraren läsa en mängd texter och tillgodogöra sig dem. Det är således viktigt att språkinlärare får vägledning för att utveckla goda ordinlärningsstrategier (Enström 2004:180–184).

Forskare diskuterar om ett mentalt ”inre” lexikon, där alla ord skulle kunna finns lagrade (Lundberg 1984:54). Medvetenheten om orden skapas då inläraren tillägnar sig kunskap om vilka situationer och sammanhang som ordet och dess betydelse passar in i. För att kunna identifiera ett ord är det därför viktigt att se till dess kontext och utifrån det få stöd och ledtrådar för att skapa förståelse (Lundberg 1984:65).

Kontexter kan vara globala och lokala. Global kontext innebär att boken, som meningarna och orden är skrivna i, ger ledtrådar om betydelsen av orden. Lundberg ger exempel på ordet ”cell”, beroende på om ordet läses i en biologibok eller i en deckare kan dess betydelse avgöras. Den globala kontexten underlättar således på det semantiska planet medan den lokala underlättar på det syntaktiska planet, det vill säga att sammanhanget i den mening som ordet står i ger läsaren vägledning om ordets betydelse (Lundberg 1984:66).

Huruvida vissa ord är lätta och andra svåra beror på en mängd olika faktorer, till exempel avgör ordens frekvens, abstraktion eller konkretion om de uppfattas som svåra eller inte (Enström & Holmegaard 1993:172). För att skapa förståelse kräver en del ord att läsaren besitter omvärldskunskaper, orden kan vara ämnesspecifika eller sammansatta (Enström & Holmegaard 1993:174). Ju fler led ordet består av ju svårare blir det för läsaren att tolka och förstå det (Enström 2003:24).

4.2 Mätning av läsförståelse

Läsförståelse går att mäta på olika vis (Lundberg 1984:108). Att föra ett samtal kring en text kan vara ett alternativ där frågor och svar ger en uppfattning om hur mycket av innehållet läsaren har förstått. Andra metoder kan vara minnesåtergivning där återberättande av texten framhåller om förståelsen har gått fram, eller genom flervalfrågor där det bäst passande alternativet till texten utses. Andra sätt att mäta läsförståelse kan vara genom summeringar, där studenterna får sammanfatta vad denne har läst eller genom lucktest med antingen givna eller ickegivna alternativ att välja mellan. Att följa instruktioner kan vara ett alternativ eftersom dessa vägleder läsaren genom anvisningarna och på så vis uppmärksammas förståelsen (Lundberg 1984:108–109).

Läsförståelse kan även mätas genom så kallade läsförståelseuppgifter. Exempel på hur de kan genomföras är att informanten, under läsandets gång, markerar ett av flera ord som denne anser korrekt i sammanhanget (Fröjd 2005:139). Dessa metoder kan således mer eller mindre effektivt användas till att mäta läsförståelse på olika vis.

En utbredd metod för mätning av läsförståelse är att framhålla sin förståelse med hjälp av givna alternativ. Fröjd (2005:150–156) diskuterar olika faktorer som spelar in i användandet av den här metoden av mätning. Bland annat diskuterar han anaforiska och icke anaforiska uppgifter, distraktorer och konkurrerande information. Anaforiska uppgifter innebär att kunna se kopplingen mellan ledtråden i texten och uppgiften och icke anaforiska uppgifter kan innebära att göra riktiga lexikala val i en ordkonstruktion (Fröjd 2005:150–151). Vid mätning av läsförståelse är det viktigt att texternas distraktorer inte är tvetydiga. Det vill säga att de faktorer som avleder uppmärksamheten inte ska vara både syntaktiskt och semantiskt rimliga, eftersom det kan vilseleda läsaren. För att mäta läsförståelsen ska inte heller texterna bestå av för mycket konkurrerande information eftersom det försvårar i onödan (Fröjd 2005:153–155). Därför behöver uppgifterna vara väl utvalda och stämma överens med studenternas referensramar.

4.3 Textgenrer

Textgenrer är texter som är utformade och ordnade utifrån olika mallar. Forskarna är oense om hur många genrer det finns, men några av dem är: berättande, återgivande, beskrivande, instruerande, utredande, argumenterande och förklarande (Kuyumcu 2004:578–579). Genrekunskapen är av stor betydelse för inlärares läs- och skrivinläring men det får tyvärr inte stort utrymme i svensk undervisning. Detta eftersom många lärare menar att kunskapen om textgenrer är något som lärs in implicit genom att studenterna stöter på olika textgenrer i olika sammanhang och på så sätt tillägnar sig kunskapen. Det implicita tillägandet av olika texter är emellertid svårt för andraspråkstalare (Kuyumcu 2004:581).

Genrer är sociala, kommunikativa fenomen och de är formade med hänsyn till de behov läsaren har. De utgör olika typer av ramar inom vilka olika texter skapas och underlättar således för läsaren att utläsa om en text till exempel är litterär eller inte. Genrerna ger riktlinjer för hur läsaren skapar förståelse över textens innehåll (Haettner Aurelius 2003:52) och hjälper denne att förstå hur denne ska tillägna sig texten (Pettersson 2003:34–36). All förståelse av texter skapas utifrån individens egen förförståelse och omvärldskunskap (Haettner Aurelius 2003:55). Genrer ställer olika krav. Witting (2001:69) menar att

Det är en väldig skillnad att läsa en enkel berättande text och en sakframställning inom ett fackområde. Svårighetsskillnaden ligger då inte främst i de fakta man möter utan i den form som framställningen har.

Det är således viktigt att andraspråkstalare undervisas explicit i textgenrernas variation.

Huruvida läsaren tillgodogör sig texter inom olika genrer beror på om de språkliga dragen, textens sammansättning och dess syfte stämmer överens med de kriterier för genrer som är anammade inom den sociala och kulturella gruppen. Utformandet av texter inom olika genrer skiljer sig mellan kulturer och därför är det viktigt att ha kunskap om normsystemen. Språkbrukarna inom en kultur är alla överens om hur genrer används, såväl i tal som i skrift och för att kunna tillägna sig språket är det nödvändigt att se till kulturen för att få förståelse över användningen (Gibbons 2006:82 – 84).

5. Metod och genomförande

5.1 Metodval

Metodvalet avgörs av uppsatsens syfte och dess frågeställningar, för att veta *hur* något ska undersökas krävs det svar på frågorna *vad* som ska undersökas och *varför* det ska undersökas.

Eftersom syftet med min uppsats är att studera om SFI-studenter som går D-kursen kan läsa och förstå sådana texter som de utifrån kursplanen för SFI förväntas kunna finna finner jag det lämpligt att göra en kvalitativ studie med kvantitativa inslag. De flesta studier som utförs är en blandning av kvalitativa och kvantitativa delar (Troost 2007:20). Kvalitativa studier är lämpliga vid förståelse för olika tankegångar och reaktioner och sökande efter mönster inom särskilda ämnen (Troost 2007:23). Det kvantitativa i min studie utgörs av de procentuella beräkningarna jag gör av resultaten. Jag finner kombinationen av kvantitativa och kvalitativa studier relevant eftersom jag är intresserad av att finna mönster och att kunna återge att en viss andel procent av informanterna, förklarar och besvarar frågorna på ett specifikt sätt (Troost 2007:23). Varken de kvalitativa eller de kvantitativa inslagen i undersökningen gör anspråk på generaliserbarhet utan ger endast indikationer.

Undersökningen är baserad på en enkätundersökning (se bilaga 1) som jag noggrant har utformat för att informanterna ska svara på det jag önskar undersöka. Enkätundersökningen är "ett instrument med vilket man mäter, förhoppningsvis det man avser att mäta" (Troost 2007:11). Metoden skiljer sig i realiteten inte mycket från personliga intervjuer. Skillnaden är avsaknaden av intervjuare och att informanterna i en enkätundersökning skriver ner sina svar självständigt. Undersökningen utfördes med gruppenkäter av den orsaken att de i klassrummet är grupperade och lätt kan besvara enkäten (Troost 2007:9–10).

Eftersom informanterna ska läsa ett antal texter och svara på frågor kring dessa är den främsta anledningen till valet av metod att ge dem tid. Syftet med den valda metoden är att den ska frambringa autentiska situationer och tiden möjliggör reflektion kring texternas innehåll. Informanterna ges även tillfälle att gå tillbaka till texterna för att repetera dem. I en intervjustudie hade detta troligtvis skapat en spänd situation i väntan på att informanten muntligt skulle kunna svara på frågorna till texterna.

Jag har valt att undersöka ord och uttryck, från enkla frekventa ord som konjunktionen *samt* till innehållsrika ord som det sammansatta substantivet *socialförsäkringsförmåner*, och uttryck som *ansiktet utåt*. I termen *ord* lägger jag samma betydelse som vanligtvis ges för termen *lexem*, det vill säga ett begrepp för sammansättning av ett eller flera morfem och med termen *uttryck* betecknas det som benämns som *flerordsenhet*, det vill säga en kombination av flera ord som uppfattas som en enda betydelsemässig enhet (Enström 2003:2-3).

Jag utgår ifrån Lundbergs och Reichenbergs definition av *lättlästa texter* då jag benämner texterna som *lättlästa* (se kapitel 3.1). Ingvar Lundberg är professor i psykologi och har under lång tid forskat om läsning och lässvårigheter. Monica Reichenberg är docent i ämnesdidaktik och har forskat kring strategier vid läsning och vad som gör texter begripliga. Båda är verksamma vid Göteborgs universitet (Lundberg & Reichenberg 2009:91).

5.2 Urval

Studien med dess enkätundersökning är utförd utifrån ett icke-slumpmässigt urval, ett så kallat bekvämlighetsurval (Trost 2007:31). Jag kontaktade sex rektorer på skolor i skilda regioner i Sverige och sedan väntade jag på svar från dem som visade intresse. Till följd av den här metoden anser jag det vara ett bekvämlighetsurval. För att undersöka huruvida det finns regionala skillnader har jag hoppats på intresse från skilda områden i Sverige men till syvende och sist är det slumpen som har avgjort att undersökningsskolorna ligger i geografiskt skilda områden.

Enkätundersökningen är uppbyggd på ett sätt som ger kvalitativa och djupgående svar, och därför har datainsamlingen med dess arbetsbörda haft betydelse i avgörandet av omfattningen av undersökningen. Jag räknade med att 3-4 skolor skulle visa intresse, vilket visade sig stämma överens med verkligheten. Då jag inte visste hur många studenter som ingick i grupperna och därmed inte hur många enkäter som behövde skickas till skolorna räknade jag med att antalet studenter inte översteg 25 per grupp. Om fyra skolor skulle ha visat intresse för att delta skulle det ha inneburit 100 enkäter och 400 sidors undersökningsmaterial.

Utfallet har slutligen kommit att vara en grupp om 30 informanter. 14 stycken från skolan i Sydsverige, 6 stycken från skolan i Mellansverige och 10 stycken från skolan i norra Sverige. På grund av att 15 av

informanterna är yngre än 30 år och 15 är äldre har jag valt att dra gränsen vid 30 år beträffande ålder, 6 av dem har europeiskt modersmål och 24 av dem har icke-europeiskt modersmål. 13 av informanterna har vistats i Sverige i mindre än 3 år och 17 av dem har vistats i Sverige i mer än 3 år. Informanterna som deltog i enkätundersökningen studerade alla den avslutande D-kursen på SFI och uppfyllde därmed kraven och var adekvata för undersökningen.

5.3 Enkätens utformning

Det finns ingen anledning att identifiera informanterna med namn i studien (Lagerholm 2005:39), därför består den första av enkätens fyra delar enbart av ”sak”-frågor såsom *Är du man eller kvinna? Vilket år är du född? Hur länge har du varit i Sverige? och vilket är ditt modersmål?* (Trost 2007:67). Dessa frågor ställer jag för att eventuellt kunna urskilja mönster i bakomliggande faktorer.

De tre följande delarna består av tre texter från olika genrer som behandlar samhällsinformation från vardags-, samhälls-, och arbetslivet. Tillvägagångssätten är desamma för de tre texterna.

Till att börja med ska texten läsas igenom och de ord som anses främmande ska ringas in. Det ger en bild av vilka ord och uttryck informanterna anser svåra och de kan sedan jämföras med vilka de faktiskt inte kan när de ska förklara dem, det vill säga de ord och uttryck som är understruken i nästa steg.

Vidare är texten indelad i meningar med ett understruket ord eller uttryck. Ordet eller uttrycket ska förklaras med egna ord och därmed visas informantens förståelse över ordets eller uttryckets betydelse i den givna kontexten.

I det tredje och sista steget undersöks kunskap om ord och uttryck med läsförståelsefrågor. Frågorna undersöker även förståelse över innehållet i texten och även dessa frågor ska besvaras utan hjälpmedel, det vill säga att de ska besvaras utan hjälp från givna alternativ.

Enkätfrågorna i undersökningen är utformade utifrån vad de nationella SFI-proven (se kapitel 2.2) inte behandlar. Detta gäller främst *öppna frågor* som både den andra och den tredje metoden i min undersökning består av.

5.3.1 Textval

Jag har utgått från vardags-, samhälls- och arbetslivstexter (se kapitel 2.2) och har valt ut texter inom områden som jag anser viktiga och relevanta för den här gruppen med studenter. Begränsningen av enkätens omfattning har avgjort antalet texter. Utan några begränsningar hade jag velat undersöka fler textgenrer, jag finner dock mina val relevanta.

Den första texten är en myndighetstext som är hämtad från Försäkringskassan och är placerad i facket för samhällslivstext. Den heter *Om socialförsäkringen*. Den andra texten är en annons, om ett arbete som receptionist från Arbetsförmedlingen, den går under arbetslivstext. Den tredje texten är en tidningsartikel som är hämtad från nyhetstidningen *8 sidor* (*8 sidor* ges ut av *Centrum för lättläst*). Titeln är *Barn under 15 år ska kunna drogtestas* och den är placerad i facket för vardagslivstext. Myndighetstexten och tidningsartikeln är omvandlade och bearbetade till *lättlästa* versioner, men texten från Arbetsförmedlingen är en autentisk text. Jag anser den dock relevant för sammanhanget eftersom det är en textgenre som de flesta SFI-studenterna troligtvis kommer att möta.

En viktig faktor i valet av texter är att studenterna bör känna sig bekväma med textinnehållet och att de besitter den förförståelse och förkunskap som krävs för att kunna skapa förståelse över innehållet (se kapitel 4.1). Samtidigt anser jag det viktigt att texterna i undersökningen är av sådan karaktär att samhällsmedborgare till vardags stöter på de här typerna av texter för att kunna fungera och verka i samhället. De valda texterna behandlar olika typer av samhällsinformation och en utgångspunkt har varit att de inte ska vara stötande eller missgynnande för någon.

5.4 Genomförande

Studien genomfördes under våren 2010 i tre skilda D-kurser på SFI i två större städer och i ett mindre samhälle belägna i Sydsverige, Mellansverige respektive norra Sverige. Skolorna var tänkta att kontaktas per telefon, men på grund av svårigheter med att komma i kontakt med rätt person beslutade jag mig att kontakta rektorerna på de aktuella skolorna via mejl. Rektorn på respektive skola vidarefördrade sedan undersökningen till den berörda läraren som utförde undersökningen i sin grupp med SFI-studenter.

Från sex kontaktade rektorer erhöj jag tre positiva gensvar. Till dessa skickade jag sedan 25 enkäter vardera med medföljande svarskuvert och en önskan att skicka tillbaka ifyllda enkäter inom en vecka efter mottagandet. Tillsammans med enkäterna bifogade jag ett brev (se bilaga 2), där jag kortfattat gav upplysningar om vad studien hade för syfte och hur enkäten var uppbyggd. Brevet var även till för att besvara eventuella frågor som skulle kunna dyka upp under genomförandet av undersökningen.

Innan enkäterna skickades iväg utfördes en pilotstudie där det framkom att vissa instruktioner borde förtydligas och att vissa instruktioner borde upprepas som påminnelser om utförandet av uppgifterna.

Vidare analyserades materialet utifrån de undersökningsområden som syftar till frågeställningarna. Enkätsvaren sammanställdes till att börja med utifrån inkorrekt förklarade ord, uttryck och inkorrekt besvarade läsförståelsefrågor. Därefter sammanställdes resultaten beträffande möjliga bakomliggande faktorer såsom regionala skillnader, kön, modersmål, vistelsetid i Sverige och ålder. Data har sedan bearbetats och ordnats i olika tabeller för att ge en klar överblick över resultaten. Slutligen har resultaten i sammanställningen tolkats utifrån studiens frågeställningar.

5.5 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Reliabilitet innebär att undersökningen ska utföras på ett korrekt sätt och att en relevant och pålitlig metod används. Allt ska utföras likadant, omgivningarna ska se likadana ut och frågorna ska ställas på samma sätt (Trost 2007:64). Det här betyder således att undersökningen vid upprepade tillfällen ska kunna ge samma resultat. Vid enkätens utformning är det viktigt att se till de reliabilitetsproblem som kan uppstå i undersökningen.

Validitet innebär att undersökningen har ett tydligt syfte och att den metod som används svarar på syftet och dess frågeställningar. För att nå en hög validitet ska enkätfrågorna således vara utformade så att de genererar svar på uppsatsens frågeställningar (Trost 2007:64–65).

Dessa termer hör till kvantitativ metodologi och sålunda en långsiktigt stabil mätning (Trost 2007:64), det ger relevans till min undersökning då jag har kvantitativa inslag. Eftersom jag på grund av studiens storlek inte har möjlighet att göra en mer omfattande undersökning gör jag inget anspråk på generaliserbarhet utan ger enbart

indikationer utifrån studiens resultat. De kvalitativa delarna av undersökningen diskuteras i termer som tillförlitlighet och giltighet. Detta utförs genom att kritiskt diskutera de metoder som har använts och de resultat som undersökningen ger (Trost 2007:64–65).

Tillförlitligheten i studien kan vara svår att avgöra av den orsaken att jag inte var närvarande vid undersökningstillfällena och eftersom undersökningen utförs i skilda geografiska områden, på olika tider och under olika omständigheter faller standardiseringen på den punkten. Enkäten borde dock inte besvaras annorlunda beroende på huruvida informanterna fyller i enkäten endera den ena eller andra dagen (Trost 2007:64), till följd därav anser jag inte det väsentligt. Enkäterna och dess frågor är däremot likadant utformade, vilket ger en hög grad av standardisering (Trost 2007:59). Att enkäterna besvaras i normala klassrumsförhållanden anser jag vara positivt eftersom informanterna är vana vid miljön och situationerna är naturliga (Lagerholm 2005:33).

Enkätfrågorna baseras på texternas innehåll och är därför inte helt formulerade med mina egna ord. Jag förklarar emellertid uppgifterna i enkäten med begripliga och vanliga ord för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för att enkätfrågorna ska hanteras korrekt och därmed generera hög grad av reliabilitet (Trost 2007:65).

5.6 Metoddiskussion

De nationella SFI-prov jag utgår ifrån i undersökningen är från vt 2000 till ht 2002. Detta beror på att jag vid upprepade tillfällen har blivit hänvisad till dessa, då jag har kontaktat Skolverket och bett att få tillgång till nyare och mer aktuella prov. Jag är därför medveten om att de nationella proven kan ha förändrats.

Valet att använda öppna, icke-strukturerade frågor i enkäten kan göra sammanställningen av enkätsvaren svårhanterlig och tidsödande (se kapitel 2.2). Jag valde ändå att använda sådana frågor för att med ett djupgående och kvalitativt tillvägagångssätt kunna avgöra om informanterna kan förklara och på så sätt visa förståelse för de ord och uttryck som finns med i undersökningens texter. Jag anser att dessa undersökningsfrågor krävs för att tillräckligt väl kunna besvara studiens syfte och frågeställningar, vilket jag anser att enkätfrågorna gör.

Vid sammanställningen av dessa *öppna frågor* kan det diskuteras om svaren sammanställs objektivt. Eftersom jag har avgjort om informanterna har lyckats att förklara dessa ord och uttryck korrekt utifrån mina referensramar skulle studiens resultat kunna bli subjektivt.

För att göra sammanställningen så objektiv som möjligt anser jag att de korrekta svaren ska vara tillräckligt tydliga för att jag eller någon annan ska förstå dem. Ett krav har varit att orden och uttrycken ska förklaras med egna ord, jag har till exempel inte ansett ordet *urinprov* korrekt förklarat om samma ord har upprepats i förklaringen ”att göra provning”. Till syvende och sist är det dock jag som har avgjort om förklaringen är korrekt.

För att vara säker på att alla informanter fick samma information och lika mycket hjälp när de besvarade enkäten anser jag att det hade varit positivt om jag hade kunnat delta vid undersökningstillfällena. Eftersom jag utförde undersökningen i geografiskt skilda områden i Sverige uteslöts dock detta och jag fick förlita mig till att lärarna i de olika grupperna följde mina instruktioner. Enkäten besvarades fullständigt av alla informanter vilket tyder på att de vid undersökningstillfället fick god tid på sig att besvara den.

Urvalet fungerade bra, även om jag fick ett bortfall som var större än vad jag räknade med. I och med arbetsbördan med de *öppna frågorna* i enkäten uppfattar jag undersökningens omfattning som rimlig.

6. Resultat

6.1 Informanternas förmåga att läsa och förstå

Undersökningen visar att 283 av 690 ord, uttryck och läsförståelsefrågor förklaras och besvaras korrekt. Det innebär att informanterna förklarar och svarar korrekt på mindre än hälften av undersökningens frågor, mer precist 41 % (se tabell 1). Studiens resultat är följaktligen att 59 % av orden, uttrycken och läsförståelsefrågorna är så svåra att informanterna inte kan förklara deras betydelse. Detta tyder på att de inte kan förstå och använda undersökningens tre texter (se kapitel 4.1).

Tabell 1. Korrekta svar fördelat över undersökningens tre områden

Undersökningens tre områden	Totalt antal	Korrekt antal	Korrekt andel
Förklarade ord	300	103	34 %
Förklarade uttryck	210	55	26 %
Besvarade läsförståelsefrågor	180	125	69 %
Summa:	690	283	41 %

6.1.1 Ord och uttryck

103 av 300 ord förklaras korrekt, det vill säga 34 % av undersökningens totala antal ord (se tabell 1). I tabell 2 illustreras vilka två ord som förklaras inkorrekt av störst antal informanter: *socialförsäkringsförmåner* som är hämtat från Försäkringskassan och *kränkning* som är hämtat från tidningsartikeln i 8 sidor. 25 av samtliga informanter har förklarat dessa ord inkorrekt (se tabell 2). Båda orden är substantiv, *socialförsäkringsförmåner* är sammansatt av tre ord och blir därför innehållsrikt och informationstungt (se kapitel 4.1.1). Ordet *kränkning* är däremot ett enkelt ord, men liksom *socialförsäkringsförmåner* är det ämnesspecifikt. Orden som kommer på andraplats är *urinprov* och *upptäcka* (se tabell 2), vilka även de är hämtade från 8 sidor. *Upptäcka* är ett sammansatt verb medan *urinprov* är ett sammansatt substantiv. Exempel på hur dessa ord förklaras felaktigt av informanterna är ”någon i familj bor eller arbetar i ett annat land” (*socialförsäkringsförmåner*), ”det är en för stor stress” (*kränkning*), ”att göra provning” (*urinprov*) och ”man vet och tror” (*upptäcka*).

11 av samtliga informanter förklarar ordet *samt* som är hämtat från texten från Försäkringskassan inkorrekt och ordet ges därmed flest korrekta förklaringar. 16 av alla informanter har förklarat orden *merit* och *säsongen* (se tabell 2) inkorrekt. De är båda ämnesspecifika substantiv som är hämtade ur texten från Arbetsförmedlingen. Exempel på hur informanterna korrekt förklarar dessa ord är ”vad har man gjort innan, eller vad man kan” (*merit*), och ”period” (*säsongen*). Efter dessa ord kommer också ordet *deltid*, som kommer från samma text. Det ordet förklaras av många: ”deltid betyder kortare arbetstid än heltid”(deltid).

Tabell 2. Inkorrekt förklarade ord

Undersökningens ord	Totalt antal	Total andel
socialförsäkringsförmåner	25	83 %
kränkning	25	83 %
urinprov	20	67 %
upptäcka	20	67 %
kritiken	19	63 %
trygghetssystemet	18	60 %
deltid	17	57 %
säsongen	16	53 %
merit	16	53 %
samt	11	37 %

Ord som informanterna har svårast att förklara såsom *socialförsäkringsförmåner*, *kränkning*, *urinprov* och *upptäcka* kommer från de omvandlade *lättlästa texterna* som är hämtade från Försäkringskassan och 8 sidor. De ord som informanterna har lättast att förklara, såsom *merit*, *säsongen* och *deltid* kommer från texten som är hämtad från Arbetsförmedlingen och inte är omvandlad till *lättläst* version.

Studien indikerar att informanterna har svårast att förklara uttryck. De förklarar 55 av 210 korrekt, vilket utgör 26 % av de givna uttrycken (se tabell 1). Informanterna har i synnerhet svårt att förklara uttrycket *i regel*, vilket 28 av samtliga förklarar inkorrekt. Uttrycket kommer från texten som är hämtad från Försäkringskassan. Det gör också uttrycket *ekonomiskt skydd*, vilket är det uttryck som av allt att döma är lättast för informanterna att förklara (se tabell 3).

Uttrycken *ha rätt* och *få tag på* kommer från texten som är hämtad ur 8 sidor och vad det gäller dessa uttryck förklarar 24 respektive 23 av samtliga dem inkorrekt. Mellan de svåraste och de lättaste uttrycken går uttrycken *består av*, *ansiktet utåt* och *hjälpa till* att finna. De hör alla tre till texten från Arbetsförmedlingen.

Uppenbarligt svåra uttryck återfinns i undersökningens alla tre texter. Det indikerar att uttrycken är svåra över lag, oberoende i vilken text de går att finna. Mönstret, att de inkorrekt förklarade uttrycken återfinns i de olika texterna, illustreras i tabell 3. De två uttryck som informanterna har svårast för; *i regel* och *ha rätt* förklaras i de flesta fall av informanterna som ”lag” och ”ta hand om”. De uttryck som de har enklast för; *ekonomiskt skydd* och *hjälpa till* förklaras ofta i stil med ”extra hjälp med pengar” och ”finnas där och göra det som behöva”.

Tabell 3. Inkorrekt förklarade uttryck

Undersökningens uttryck	Totalt antal	Total andel
i regel (Försäkringskassan)	28	93 %
ha rätt (8 sidor)	24	80 %
få tag på (8 sidor)	23	77 %
består av (Arbetsförmedlingen)	23	77 %
ansiktet utåt (Arbetsförmedlingen)	22	73 %
hjälpa till (Arbetsförmedlingen)	19	63 %
ekonomiskt skydd (Försäkringskassan)	12	40 %

6.1.2 Lätta och svåra läsförståelsefrågor

Att besvara läsförståelsefrågor kunde informanterna bäst. 125 av 180 frågor besvarades korrekt, vilket innebär 69 % (se tabell 1). Frågan som är korrekt besvarad av flest informanter är *För vilka gäller den svenska socialförsäkringen?* Endast 4 av samtliga kunde inte besvara den. Frågan som nästan lika få (6 av 30) inte kunde besvara löd *Varför är det bra att ha en socialförsäkring?* (se tabell 4). Dessa frågor tillhör båda texten från Försäkringskassan. Första frågan besvarades ofta i stil med ”alla som bor eller arbetar i Sverige” och den andra ”Den ger ekonomiskt skydd för familjer och barn för personer med funktionsnedsättning samt vid sjukdom”.

De läsförståelsefrågor som informanterna hade svårast att besvara korrekt var frågorna som tillhör texten från tidningsartikeln *8 sidor; Hur vill Regeringen att polisen ska drogtesta ungdomarna?* och *Tycker experterna att det är ett bra eller dåligt förslag? Förklara!* 13 respektive 15 av alla informanter besvarade frågorna inkorrekt (se tabell 4). Den första frågan besvarades ofta i stil med ”Det är regeringen förslag fick hård kritik av expertern i lagrådet”, vilket inte besvarar frågan *hur?* och ”Jag tycker att experterna ge bra förslag att upptäck ungas missbruk så tidigt som möjligt och kan kunna kolla”, det här svaret besvarar dock inte frågan om experterna tycker att det är ett bra eller ett dåligt förslag.

Läsförståelsefrågorna till texten från Arbetsförmedlingen hamnar liksom uttrycken i avsnitt 6.1.1 i mellanläget mellan vilka frågor störst respektive minst antal informanter kan besvara korrekt.

Tabell 4. Inkorrekt besvarade läsförståelsefrågor

Undersökningens frågor	Totalt antal	Total andel
För vilka gäller den svenska socialförsäkringen?	4	13 %
Varför är det bra att ha en socialförsäkring?	6	20 %
Var ligger golfklubben någonstans?	7	23 %
Vilka är arbetsuppgifterna?	10	33 %
Hur vill Regeringen att polisen ska drogtesta ungdomarna?	13	43 %
Tycker experterna att det är ett bra eller dåligt förslag? Förklara!	15	50 %

6.2 Bakomliggande faktorer

6.2.1 Regionala jämförelser

Beträffande regionala jämförelser förklarades och besvarades den totala summan av ord, uttryck och läsförståelsefrågor relativt jämnt i Sydsverige, Mellansverige och norra Sverige. Detta illustreras i tabell 5. Det framgår dock att det skiljer vilka av undersökningens områden som de olika regionerna hanterar sämst.

Till följd av att antalet informanter skiljer sig i regionerna blir det totala antalet ord, uttryck och läsförståelsefrågor olika. I Sydsverige förklarades 100 av 140 ord inkorrekt, i Mellansverige 33 av 60 ord och i norra Sverige 64 av 100 ord. Det betyder att Sydsverige hade störst andel inkorrekt förklarade ord med sina 71 % (se tabell 5).

Beträffande inkorrekt förklarade uttryck hade Sydsverige 73 av 98 inkorrekta förklaringar, Mellansverige 37 av 42 och norra Sverige 44 av 70. Det innebär att Mellansverige var det område som hade störst andel inkorrekta förklaringar till uttrycken (se tabell 5).

Vad det gäller läsförståelsefrågorna besvarades 15 av 85 inkorrekt i Sydsverige, 12 av 36 i Mellansverige och 21 av 60 i norra Sverige, vilket således betyder att norra Sverige hade störst andel inkorrekt besvarade läsförståelsefrågor med 35 % (se tabell 5).

Tabell 5. Regionala jämförelser

Undersökningens tre områden	Sydsverige			Mellansverige			norra Sverige		
	Totalt antal	Inkorrekt antal	Inkorrekt andel	Totalt antal	Inkorrekt antal	Inkorrekt andel	Totalt antal	Inkorrekt antal	Inkorrekt andel
Förklarade ord	140	100	71 %	60	33	55 %	100	64	64 %
Förklarade uttryck	98	73	74 %	42	37	88 %	70	44	63 %
Besvarade frågor	84	15	18 %	36	12	33 %	60	21	35 %
Summa:	322	188	58 %	138	82	59 %	230	129	56 %

6.2.2 Kön

I tabell 6 behandlas skillnaderna mellan undersökningens män och kvinnor. Resultaten visar att männen ger flest korrekta förklaringar och svar vad det gäller undersökningens tre områden. Männen ger 47 % inkorrekta förklaringar och svar och kvinnorna ger 64 % . Med 47 %

inkorrekta svar besvarade männen 97 av 207 frågor inkorrekt och kvinnorna med sina 64 %, 310 av 483 frågor inkorrekt. Den största skillnaden är förklaringarna till uttrycken, där 24 % fler av de inkorrekta förklaringarna gjordes av kvinnor.

Tabell 6. Kön

Undersökningens tre områden	Män			Kvinnor		
	Totalt antal	Inkorrekt antal	Inkorrekt andel	Totalt antal	Inkorrekt antal	Inkorrekt andel
Förklarade ord	90	49	54 %	210	148	70 %
Förklarade uttryck	63	36	57 %	147	119	81 %
Besvarade frågor	54	12	22 %	126	43	34 %
Summa:	207	97	47 %	483	310	64 %

6.2.3 Ålder

I tabell 7 framgår det en viss skillnad i hur informanterna har förklarat och besvarat frågorna i undersökningen med hänsyn till ålder. Vad det gäller de inkorrekt förklarade orden förklaras 105 av 150 ord av informanterna över 30 år inkorrekt, medan 97 av 150 ord förklaras inkorrekt av informanterna under 30 år. En större skillnad uppmärksammas vad det gäller förklarandet av uttrycken där 85 av 105 uttryck förklaras inkorrekt av dem över 30 år och 66 av 105 av dem under 30. De som är över 30 år har således svårare att förklara både ord och uttryck och vad det gäller uttrycken är skillnaden så stor som 18 procentenheter.

Beträffande läsförståelsefrågorna har de som är över 30 år lättare för att besvara dem än de som är yngre. Det uppmärksammas dock ingen större skillnad då informanterna över 30 år ger 24 inkorrekta svar i jämförelse med de yngre informanternas 27.

Tabell 7. Ålder

Undersökningens tre områden	Över 30 år			Under 30 år		
	Totalt antal	Inkorrekt antal	Inkorrekt andel	Totalt antal	Inkorrekt antal	Inkorrekt andel
Förklarade ord	150	105	70 %	150	97	65 %
Förklarade uttryck	105	85	81 %	105	66	63 %
Besvarade frågor	90	24	27 %	90	27	30 %
Summa:	345	214	62 %	345	190	55 %

6.2.4 Europeiskt eller ickeuropeiskt modersmål

Studien indikerar att informanterna med europeiskt modersmål ger fler korrekta förklaringar till uttrycken och fler korrekta svar till läsförståelsefrågorna än de med ickeuropeiskt modersmål (se tabell 8). Beträffande informanterna med europeiskt modersmål ger de 27 av 42 inkorrekta förklaringar till uttrycken i jämförelse med 124 av 168 inkorrekta förklaringar vad det gäller informanterna med ickeuropeiskt modersmål (64 % respektive 74 %).

Vad det gäller läsförståelsefrågorna besvaras 4 av 36 inkorrekt av dem med europeiskt modersmål och 51 av 144 av dem med ickeuropeiskt modersmål (11 % respektive 35 %). Till skillnad från uttrycken och läsförståelsefrågorna har båda grupperna samma andel inkorrekt förklarade ord, det vill säga 68 %. Skillnaden är inte stor men studien ger indikationer på att informanterna med europeiskt modersmål behärskar undersökningens texter bättre (se tabell 8).

Tabell 8. Modersmål

Undersökningens tre områden	Europeiskt modersmål			Ickeuropeiskt modersmål		
	Totalt antal	Inkorrekt antal	Inkorrekt andel	Totalt antal	Inkorrekt antal	Inkorrekt andel
Förklarade ord	60	41	68 %	240	164	68 %
Förklarade uttryck	42	27	64 %	168	124	74 %
Besvarade frågor	36	4	11 %	144	51	35 %
Summa:	138	72	52 %	552	339	61 %

6.2.5 Vistelsetid

Studien tyder på att de informanter som har vistats i Sverige i mer än 3 år har svårare att förklara orden och uttrycken och att besvara läsförståelsefrågorna än de som har vistats i Sverige i mindre än 3 år. Det skiljer 20 % mellan den totala summan av förklaringar och svar mellan de båda grupperna.

Vad det gäller orden är 76 av 130 inkorrekt förklarade av dem som har vistats här mindre än 3 år och 125 av 170 av dem som har vistats här under längre tid. 54 av 91 uttryck har förklarats inkorrekt av dem med kortare vistelsetid och 97 av 119 har förklarats inkorrekt av dem som har vistats i Sverige under längre tid.

Beträffande läsförståelsefrågorna har 142 av 299 frågor besvarats inkorrekt av dem som har vistats här i mindre än 3 år och 263 av 391 av

dem som har vistats här under längre tid. Detta visar således att informanterna som har vistats i Sverige i mer än 3 år har besvarat undersökningen sämre än de som har vistats i Sverige under en kortare tid.

Tabell 9. Vistelsetid

Undersökningens tre områden	Mindre än 3 år			Mer än 3 år		
	Totalt antal	Inkorrekt antal	Inkorrekt andel	Totalt antal	Inkorrekt antal	Inkorrekt andel
Förklarade ord	130	76	58 %	170	125	73 %
Förklarade uttryck	91	54	59 %	119	97	81 %
Besvarade frågor	78	12	15 %	102	41	40 %
Summa:	299	142	47 %	391	263	67 %

6.3 Studenternas egna uppfattningar

Studenternas egna uppfattningar är att det finns ett antal ord i dessa texter som de inte förstår (se tabell 10, bilaga 3). 15 av de 30 informanterna anser att de inte förstår ordet *funktionsnedsättning* och 14 av samtliga anser att de inte förstår ordet *trygghetssystemet*. 9 av 30 bedömer att de inte förstår ordet *socialförsäkringsförmåner* och 8 av 30 ordet *kränkning*. Återstoden av texternas ord anser sig de flesta informanterna förstå.

Vad det gäller uttryck som flest informanter anser att de inte förstår är uttrycket *ansiktet utåt* det svåraste. 7 av alla informanter anser att de inte förstår det. Enstaka informanter har även markerat uttrycken *få tag på*, *bryr sig*, *hjälpa till* och *i regel*. Men generellt anser de sig förstå undersökningens uttryck (se tabell 10, bilaga 3).

7. Analys och diskussion

7.1 Läsbarhet och förståelse

Studiens resultat tyder på att informanterna inte kan förstå undersökningens tre texter. 59 % av orden, uttrycken och läsförståelsefrågorna varken förklaras eller besvaras tillfredsställande, vilket tyder på svårigheter vid läsförståelsen. Med 34 % korrekt förklarade ord och 26 % korrekt förklarade uttryck (se tabell 1) tyder

resultaten på att informanterna endast kan förklara en liten del av undersökningens givna ord och uttryck, vilket inte är tillräckligt för att frambringa förståelse vid läsning (se kapitel 4.1).

Orden som tillhör texten *Om socialförsäkringen*, som är hämtad från Försäkringskassan, är *trygghetssystemet*, *socialförsäkringsförmåner* och *samt* (se tabell 2), uttrycken är *i regel* och *ekonomiskt skydd* (se tabell 3). De ord och uttryck som tillhör texten från Arbetsförmedlingen är *säsongen*, *merit*, *deltid*, *ansiktet utåt*, *består av* och *hjälpa till*. Orden och uttrycken i respektive text ger ett genomsnitt på 63 % inkorrekta förklaringar, vilket tyder på att båda texterna är tämligen svårhanterliga med tanke på andelen ord som behöver behärskas för att förståelse ska infinna sig vid läsning (se kapitel 4.1).

Genomsnittet beträffande artikeln ur tidningen *8 sidor* för inkorrekt förklarade ord och uttryck är 73 %, vilket tyder på att den här texten är mest svårhanterlig. Orden som tillhör den här texten är *urinprov*, *kränkning*, *kritiken* och *upptäcka*. Uttrycken är *ha rätt* och *få tag på*. Denna text som är en av de två omvandlade *lättlästa* versionerna (se kapitel 3.1) tycks således vara den text som informanterna har svårast för att kunna läsa och förstå. En informant vars resultat bekräftar det här är en 30-årig arabisk kvinna som besvarar texten från Försäkringskassan med 4 av 7 korrekta svar och texten från Arbetsförmedlingen med 4 av 8 korrekta svar, till skillnad från detta ger hon inte ett enda korrekt svar till texten från *8 sidor*.

Det är intressant att den omvandlade *lättlästa* texten *Om socialförsäkringen* har samma andel inkorrekt förklarade ord och uttryck som texten från Arbetsförmedlingen som är en autentisk text, vilket gör dem lika läsbara eller oläsbara. En anledning till att informanterna behärskar arbetsansökningstexten bra kan vara att de har undervisats explicit i den textgenren (se kapitel 4.3) eftersom det är en genre som många av dem kommer att träffa på.

Huruvida informanterna uppfattar sammansatta ord som svårare än icke sammansatta ord är svårt att avgöra. Undersökningen ger dock indikationer på att så inte är fallet (se tabell 2). De tre ord de har svårast att förklara (*socialförsäkringen*, *kränkning* och *urinprov*) är dock substantiv, vilket indikerar att det är en svår ordklass. Substantiven som undersöks i studien är ämnesspecifika sådana, vilket kan vara en anledning till att de försvårar för informanterna. Vad som kännetecknar byråkratisk svenska är just svåra substantiv (Lundberg & Reichenberg 2009:63). Utöver ordens och uttryckens ämnestillhörighet påverkas även svårighetsgraden av frekvens, konkretion och abstraktion (Se kapitel 4.1.1).

Eftersom det i kursplanen för SFI står att studenterna ska kunna förstå och använda *enkla texter* i en mängd olika textgenrer (se kapitel 2.1) innebär det att de måste undervisas i detta. Undervisningen torde således bestå av en mängd ämnesspecifika områden eftersom textgenrerna behandlar olika aspekter inom språket. Då det är upp till läraren att tolka vad Skolverket menar med *enkla texter* (se kapitel 2.1) medför det självklart en omfattande spridning av vilka ämnesspecifika ord studenter på olika skolor undervisas i.

Genomsnittet för total andel inkorrekt besvarade läsförståelsefrågor är 31 % (se tabell 4), vilket är en betydligt lägre andel än de inkorrekt förklarade orden och uttrycken som nästan är dubbelt så hög med 59 % (se tabell 2 och 3). En möjlig förklaring till att informanterna behärskar dessa frågor väl är att många av svaren går att citera ur texterna: ”Polisen ska ha rätt att tvinga unga att lämna ett urinprov även om föräldrarna säger nej” och ”Arbetsuppgifterna består av att sköta bokning/betalning samt svara telefon och vara allmänt hjälpsam”. Undersökningen tyder således på att många informanter besvarar frågorna korrekt trots att de inte kan förklara de specifika orden.

Jag ställer mig kritisk till användandet av ovannämnda typer av läsförståelsefrågor vid mätning av läsförståelse, eftersom de inte visar studenternas läsförståelse. En 55-årig bosnisk kvinna, som är en av informanterna i min studie, är ett utmärkt exempel på det eftersom hon inte kan förklara något av undersökningens ord eller uttryck, till skillnad från det besvarar hon alla läsförståelsefrågor korrekt. Hennes svar lyder ”gäller för alla som bor eller arbetar i Sverige” och ”under 15 år ska lämna ett urinprov”, vilka är näst intill citerade ur texten. Hon besvarar således läsförståelsefrågorna korrekt samtidigt som hon visar total okunskap vad det gäller betydelsen av undersökningens ord och uttryck.

Om frågorna undersöker studenternas förmåga till inferens anser jag frågorna vara relevanta om det är detta som önskas undersökas. I flera av läsförståelsefrågorna i de nationella proven (se kapitel 2.2) kan studenterna dock svara med citat ur texten.

Med hänsyn till kritiken beträffande läsförståelsetester (se kapitel 4.2) är jag negativt inställd till att Skolverket använder till exempel texten *Det stora ovädret* i det nationella provet för Ht 2000. Texten handlar om barnen i Bullerbyn och är författad av Astrid Lindgren. Många av studenterna saknar troligtvis de referensramar som krävs för att kunna uppmärksamma sambandet mellan ledtrådarna i texten och uppgiften (se kapitel 4.2). Orden som ingår i texten, såsom *flinga*, *pulsa*, *ploga*, *snöplogen* och *gå dubbelvikta*, skapar troligtvis problem för studenterna.

Jag anser det, liksom Skolverket (se kapitel 3.1), viktigt att SFI-studenter utbildas i de språkliga aspekter som påverkar deras förmåga att som medborgare deltaga i samhällsliga diskussioner. Därför menar jag att det är beklagligt att studenterna i min undersökning inte har förmågan att kunna förstå och använda dessa gissningsvis *enkla texter* med olika textgenrer. Sundin hävdar att ”framför allt gör *lättlästa* texter Sverige mer demokratiskt” (2007:13). Frågan är om det är demokratiskt att studenterna inte kan förstå och använda sådana texter som de av Skolverket förväntas kunna. För om inte de här texterna anses *enkla*, som av *Centrum för lättläst* och därmed från Regeringen blivit omvandlade till *lättlästa*, vilka texter är då *enkla*?

7.1.1 Ord och uttryck - Svårare än vad studenterna uppfattar

Informanterna anser att det finns en liten del svåra ord och uttryck i texterna, men de anser sig förstå de flesta av dem. Detta kan ha sin grund i att de får förståelse för orden ur kontexten. Studien tyder dock på att de har svårigheter med att förklara varje ords enskilda betydelse (se kapitel 4.1). Vid läsningen av texten nöjer de sig troligtvis med att förstå textens sammanhang utan att gå in på de enskilda ordens innebörd.

Ett uttryck som utmärker sig beträffande vad studenterna anser sig kunna och vad undersökningen tyder på att de faktiskt inte kan är uttrycket *i regel*. Endast 1 av alla informanter anser sig inte förstå uttrycket och markerar det i texten, men i tabell 3 illustreras det att 28 av samtliga inte kan förklara uttrycket. De flesta förklarade det som ”lag”. Detta beror troligtvis på att de har läst och avkodat (se kapitel 4.1) uttrycket som två enskilda ord och inte som en flerordsenhet.

De ord som hälften av informanterna markerar och på så sätt framhåller att de inte förstår är informationstunga, sammansatta ord som *funktionsnedsättning* och *trygghetssystemet* (se tabell 10, bilaga 3). Att dessa ord anses svåra beror troligtvis på deras sammansättningar av flera led (se kapitel 4.1.1), vilket gör att de vid en första anblick kan se svårare ut än enkla ord. Studien tyder dock på att dessa sammansatta ord i realiteten inte är svårare för informanterna (se kapitel 7.1). Istället kan faktorer som ordens frekvens, konkretion och abstraktion påverka ordens svårighetsgrad (se kapitel 4.1.1).

7.2 Bakomliggande faktorer

Det går att urskilja bakomliggande faktorer till resultaten. Beträffande regionala jämförelser tyder resultaten på skillnader mellan de olika undersökningsområdena. Sydsverige ger flest korrekta svar till läsförståelsefrågorna, Mellansverige till orden och norra Sverige till uttrycken (se tabell 5). Detta kan kanske indikera skillnader i undervisningen, eventuellt har lärarna tolkat begreppet *enkla texter* olika och lägger olika stor vikt vid ord, uttryck och läsförståelse. Informanterna ges i sådana fall inte möjlighet att tillägna sig samma språkkunskaper. Men då studien framhåller att den totala summan av inkorrekta förklaringar och svar är jämn över regionerna (se tabell 5) tyder detta på att tillägnandet av texterna blir desamma även om informanterna inte har tillägnat sig samma kunskaper inom de olika undersökningsområdena.

Studien tyder på att andelen inkorrekt förklarade ord och uttryck ligger tämligen jämnt i Sydsverige och i norra Sverige medan Mellansverige skiljer sig från de övriga. Dessa informanter framhåller mer omfattande kunskap beträffande orden och mindre omfattande beträffande uttrycken (se tabell 5), även detta kan bero på att lärarna har tolkat begreppet *enkla texter* olika och lägger olika stor vikt vid orden och uttrycken i sin undervisning.

I samtliga tre regioner ger informanterna flest korrekta svar till läsförståelsefrågorna. I Sydsverige och i Mellansverige har de dock svårare för att förklara uttryck än ord, medan de i norra Sverige har svårast för att förklara ord (se tabell 5).

Beträffande kön svarar 47 % av männen inkorrekt på undersökningens områden, vad det gäller kvinnorna svarar 64 % inkorrekt. Det visar således att männen ger fler korrekta förklaringar och svar. Detta stämmer överens med att männen ofta har bättre studieresultat än kvinnorna eftersom de många gånger har bättre möjligheter att utbilda sig (Fröjd 2005:191). Andra studier framhåller dock att kvinnor ofta kan läsa och använda texter bättre än männen, vilket kan vara en följd av att de har mer kontakt med det svenska samhället via barnomsorg och skola (Sundin 2007:29).

Med avseende på informanternas ålder har de som är yngre än 30 år förklarat orden och uttrycken bättre än de som är äldre. De som är äldre har dock besvarat fler läsförståelsefrågor korrekt. Den största skillnaden mellan de båda grupperna är förklaringar av uttrycken där 19 fler uttryck har förklarats inkorrekt av dem som är över 30 år (se tabell 7). De yngre

informanterna kan tänkas ha lättare att förklara ord och uttryck eftersom de kan ha kunskaper som för språkinläringen är mer aktuella. Det kan bero på explicit undervisning om tillägnande av dessa kunskaper. ”Om man har större kunskap om lexikonets inre struktur kan mångfalden reduceras, vilket underlättar inläringen av ord” (Enström 2004:181). Eventuellt är detta vad en thailändsk 22-årig kvinna besitter då hon besvarar enkäten med 20 korrekta svar av 23 möjliga.

Ett antagande är att informanterna som är äldre än 30 år har lättare att besvara läsförståelsefrågorna till följd av att de har utvecklat strategier i att utläsa svar ur texter som de inte fullt förstår. En informant som styrker detta är en somalisk kvinna som utöver uttrycket *ekonomiskt skydd* inte ger några korrekta förklaringar till orden eller uttrycken, till skillnad från det besvarar hon alla läsförståelsefrågor korrekt.

Vad det gäller modersmål ligger skillnaden i inkorrekt besvarade läsförståelsefrågor. Informanterna med europeiskt modersmål svarar inkorrekt på 11 % av frågorna, medan de med icke-europeiskt modersmål svarar inkorrekt på 35 % av frågorna (se tabell 8).

Ett antagande är att de referensramar i textgenrerna som studenterna med europeiskt modersmål har stämmer överens med svenska referensramar (se kapitel 4.3) och underlättar därför för dessa informanter. Ett annat antagande är att det är vanligt inom Europa att alla lär sig läsa och skriva på sitt modersmål vilket gör det enklare för dem att sedan tillägna sig ett nytt språk (Sundin 2007:30). Detta skulle kunna vara en anledning till att de har förklarat uttrycken och besvarat läsförståelsefrågorna bättre än informanterna med icke-europeiskt modersmål. Ett exempel är en fransk kvinna som har svårigheter med orden och uttrycken men som ger korrekta svar till alla sex läsförståelsefrågor.

Beträffande vistelsetiden i Sverige har andelen informanter som har vistats i Sverige i mer än tre år förklarat och besvarat undersökningens frågor med 20 % fler inkorrekta svar än de som har vistats i Sverige under kortare tid (se tabell 9).

Ett antagande är att de som har vistats i Sverige under längre tid och inte har börjat med SFI-undervisningen tidigare har haft orsaker till det, sådana kan vara kriser av olika typer som kan uppstå vid faser eller händelser i livet (Franzén 2001:42–46). Olika omständigheter skulle således kunna leda till en minskad motivation gentemot de informanter som har vistats i Sverige i mindre än 3 år. Ett exempel är en 28-årig turkisk kvinna som har vistats i Sverige i fem år. Hon ger endast tre korrekta svar i enkäten, de ord och uttryck hon kan förklara är *deltid*, *urinprov* och *ekonomiskt skydd*.

8. Slutsats

Den här studien har undersökt huruvida studenter som går i kurs D på SFI har förmågan att kunna förstå och använda *enkla texter* inom olika genrer. Då ordförrådet är en avgörande faktor i tillägnandet av texters innehåll har studien undersökts genom att informanterna, i en enkätundersökning, har fått förklara givna ord och uttryck utan hjälpmedel samt besvara läsförståelsefrågor.

Med detta tillvägagångssätt har jag till skillnad från vad Skolverket undersöker i de nationella SFI-proven undersökt huruvida studenterna har kunskap om betydelsen av de ord de ska förklara. Först när studenterna förklarar ord och uttryck med egna ord och besvarar *öppna frågor* anser jag att det går att utläsa huruvida de förstår dem. Till följd därav går det att avgöra om de förstår textens innehåll.

För att besvara syftet har fyra frågeställningar tjänat som riktlinjer i undersökningen. De har besvarats med hjälp av enkätstudien som har styrkts med relevant forskning. Resultaten som har framkommit anser jag svarar till mitt syfte.

Studiens huvudsakliga slutsats är att studenterna i min undersökning, inte har förmågan att förstå och kunna använda dessa *enkla texter* som de utifrån kursplanen förväntas kunna. Om Skolverket menar att *enkla texter* är *lättlästa texter* tyder resultaten på att alla medborgare inte har möjlighet att delta i det offentliga samtalet. De *lättlästa texterna* har således inte alltid avsedd effekt. Svaret på frågan som jag ställer i inledningen av uppsatsen, huruvida Riksdagen lyckas med att alla samhällsmedborgare ska nås av aktuell och viktig samhällsinformation, blir således negativt. *Lättlästa texter* gör möjligtvis Sverige mer demokratiskt, men en del medborgare exkluderas trots allt.

Främst belyser undersökningen att det kan finnas bakomliggande faktorer som kön och vistelsetid i Sverige som påverkar språkinläringen. Jag finner det intressant att gruppen som har vistats i Sverige i mer än 3 år är gruppen som sämst behärskar undersökningens texter.

Jag gör inga anspråk på att studiens resultat skulle vara representativa för all SFI-undervisning i Sverige. Resultaten kan ses som indikationer som skulle kunna ligga till grund för en större undersökning av hur väl SFI-utbildningen lever upp till Skolverkets kursmål samt skillnader som kan vara orsakade av bakomliggande faktorer.

9. Litteraturförteckning

Centrum för lättläst. <http://www.lattlast.se/?page=32>

Hämtad 2010-03-24

- Enström, Ingegerd (2003). *Ordens värld - Ordinläring, ordsemantik och ordbildning*. Göteborg: Göteborgs universitet institutionen för svenska språket.
- Enström, Ingegerd (2004). Ordförråd och ordinläring – med särskilt fokus på avancerade inlärare. I: Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.): *Svenska som andraspråk i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur, s.171-195.
- Enström, Ingegerd & Holmegaard, Margareta (1993). Ordförråd och ordinläring. I: Cerú, Eva. (red.): *Mera om språket och inläringen Lärarbok 2*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur, s.164-191.
- Franzén, Elsie C. (2001). *Att bryta upp och byta land*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Fröjd, Per (2005). *Att läsa och förstå svenska. Läsförmågan hos elever i årskurs 9 i Borås 2000-2002*. Göteborg: Göteborgs universitet institutionen för svenska språket.
- Gibbons, Pauline (2006) *Stärk språket, stärk lärandet*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Haettner Aurelius, Eva (2003). Att förstå och definiera genrer. I: Agrell, Beata & Nilsson, Ingela (red.): *Genrer och genreproblem: teoretiska och historiska perspektiv/Genres and Their Problems: Theoretical and Historical Perspectives*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB, s. 45-57.
- Kuyumcu, Eija (2004). Genrer i skolans språkutvecklande arbete. I: Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.): *Svenska som andraspråk i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur, s. 573-595.
- Lagerholm, Per (2005). *Språkvetenskapliga uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundberg, Ingvar (1984). *Språk och läsning*. Stockholm: Liber Förlag.
- Lundberg, Ingvar & Reichenberg, Monica (2009). *Vad är lättläst?* Stockholm: Specialpedagogiska myndigheten.
- Nelson Wareborn, Margit (2004). *Minst 100 nya ord i veckan ska läras in. Vem har motivation och uthållighet för det?* (Rapport 298: 2004:4) Göteborg: Göteborgs universitet institutionen för pedagogik och didaktik.

- Pettersson, Anders (2003). Traditional Genres, Communicational Genres, Classificatory Genres. I: Agrell, Beata & Nilsson, Ingela (red.): *Genrer och genreproblem: teoretiska och historiska perspektiv / Genres and Their Problems: Theoretical and Historical Perspectives*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB, s. 33-43.
- Regeringen (2005). *Bästa språket - en samlad svensk språkpolitik*
Regeringens proposition 2005/06:2
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/05/07/61/d32f62b5.pdf>
Hämtad: 2010-05-02
- Skolverket (1996). *Grunden för fortsatt lärande. En internationell jämförande studie av vuxnas förmåga att förstå och använda tryckt och skriven information*. (Rapport 223:115) Stockholm: Liber.
- Skolverket (2006). *Utvärdering av 2003 års kurplan för sfi- effekter på organisation, tillämpning och genomströmning*. (Dnr:75-2006:835.)
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1633>
Hämtad: 2010-03-24
- SKOLFS 2009:2 *Statens skolverks författningssamling*. Stockholm: Skolverket.
<http://www.skolverket.se/sb/d/471/url/>
Hämtad: 2010-03-15
- Skolverket (u.å.). *Svenskundervisning för invandrare (sfi)*
<http://www.skolverket.se/sb/d/389#paragraphAnchor1>
Hämtad: 2010-03-24
- Sundin, Maria (2007). *Lättläst – så funkar det*. Stockholm: Jure Förlag AB.
- Trost, Jan (2007). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur
- Witting, Maja (2001). *Svenska som nytt språk att lära sig läsa och skriva*. Värnamo: Ekelunds förlag AB
- Wrigstad, Thomas (2004). Sfi-provet som bedömningsinstrument – teoretiska och praktiska perspektiv. I: Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.): *Svenska som andraspråk i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur, s.715-742.

Bilaga 1. Enkätundersökning

Är du man eller kvinna? Man Kvinna

Vilket år är du född? _____

Hur länge har du varit i Sverige? _____

Vilket är ditt modersmål? _____

Du ska få läsa tre texter. Så här ska du göra med varje text:

1. Läs texten.
2. Ringa in de ord du inte förstår.

Text 1

Om socialförsäkringen

Socialförsäkringen är en viktig del av det svenska trygghetssystemet. Den svenska socialförsäkringen gäller i regel för alla som bor eller arbetar i Sverige. Den ger ekonomiskt skydd för familjer och barn, för personer med funktionsnedsättning samt vid sjukdom, arbetsskada och ålderdom. Genom Sveriges medlemskap i EU kan du ha rätt till socialförsäkringsförmåner i andra EU-länder om du eller någon i din familj bor eller arbetar i ett annat EU-land.

Vad betyder de understrukna orden eller uttrycken i sitt sammanhang?

(What do the words and expressions mean in the contexts?)

Socialförsäkringen är en viktig del av det svenska trygghetssystemet.

Den svenska socialförsäkringen gäller i regel för alla som bor eller arbetar i Sverige.

Den ger ekonomiskt skydd för familjer och barn.

För personer med funktionsnedsättning samt vid sjukdom, arbetsskada och ålderdom.

Genom Sveriges medlemskap i EU kan du ha rätt till socialförsäkringsförmåner i andra EU-länder om du eller någon i din familj bor eller arbetar i ett annat EU-land.

Svara på frågorna!

(Answer the questions!)

För vilka gäller den svenska socialförsäkringen?

Varför är det bra att ha en socialförsäkring?

Text 2

Receptionist

FÄRJESTADEN GOLF AB

Mörbylånga (Kommuninformation), 1 plats
Sista ansökningsdag: 2010-03-30

1. Läs texten.

2. Ringa in de ord du inte förstår.

Saxnäs Golf, Öland söker Receptionist för säsongen 2010. Du kommer att vara "ansiktet utåt", och kommer att ha den mesta kundkontakten.

Det är viktigt att du är positiv och glad. Arbetsuppgifterna består av att sköta bokning/betalning samt svara telefon och vara allmänt hjälpsam. Du kommer även att få hjälpa till i golfshopen. Om du spelar/har spelat golf är detta en merit. Tjänsten är deltid.

Vad betyder de understrukna orden eller uttrycken i sitt sammanhang?

(What do the words and expressions mean in the contexts?)

Saxnäs Golf, Öland söker Receptionist för säsongen 2010.

Du kommer att vara "ansiktet utåt", och kommer att ha den mesta kundkontakten.

Det är viktigt att du är positiv och glad. Arbetsuppgifterna består av att sköta bokning/betalning samt svara telefon och vara allmänt hjälpsam.

Du kommer även att få hjälpa till i golfshopen.

Om du spelar/har spelat golf är detta en merit.

Tjänsten är deltid.

Svara på frågorna!

(Answer the questions!)

Var ligger golfklubben någonstans?

Vilka är arbetsuppgifterna?

Text 3

Barn under 15 år ska kunna drogtestas

Regeringen vill att polisen ska ha rätt att drogtesta ungdomar under 15 år. Polisen ska ha rätt att tvinga unga att lämna ett urinprov även om föräldrarna säger nej.

1. Läs texten.
2. Ringa in de ord du inte förstår.

Regeringens förslag fick hård kritik av experterna i lagrådet. Lag-experterna tycker att förslaget är en för stor kränkning av de unga.

Men regeringen bryr sig inte om kritiken. Justitieminister Beatrice Ask tycker att det är viktigt att upptäcka ungas missbruk så tidigt som möjligt.

– Det är viktigt att kunna kolla. Och det är inte alltid lätt att få tag på föräldrar som kan ge tillstånd, säger Beatrice Ask.

Vad betyder de understrukna orden eller uttrycken i sitt sammanhang?

(What do the words and expressions mean in the contexts?)

Regeringen vill att polisen ska ha rätt att drogtesta ungdomar under 15 år.

Polisen ska ha rätt att tvinga unga att lämna ett urinprov även om föräldrarna säger nej.

Regeringens förslag fick hård kritik av experterna i lagrådet. Lag-experterna tycker att förslaget är en för stor kränkning av de unga.

Men regeringen bryr sig inte om kritiken.

Justitieminister Beatrice Ask tycker att det är viktigt att upptäcka ungas missbruk så tidigt som möjligt.

– Det är viktigt att kunna kolla. Och det är inte alltid lätt att få tag på föräldrar som kan ge tillstånd, säger Beatrice Ask.

Svara på frågorna!
(Answer the questions!)

Hur vill regeringen att polisen ska drogtesta ungdomarna?

Tycker experterna det är ett bra eller dåligt förslag? Förklara!

Tack så mycket för din hjälp!
Hälsningar, Sara Hansson

Bilaga 2. *Information till ansvarig lärare*

Hej,

Tack för att ni hjälper mig att genomföra den här enkätundersökningen. Det är en stor hjälp och grund för min C-uppsats, vars syfte är att undersöka huruvida SFI-studenter i kurs D kan läsa och förstå olika typer av texter.

Undersökningen ska alltså genomföras i en grupp studenter i kurs D. Jag skickar 25 enkäter och ni använder så många ni behöver för en grupp som går kursen. Är det så att antalet är för litet och ni vill använda den här enkäten som en uppgift i undervisningen får ni gärna kopiera upp fler exemplar så att det täcker antalet studenter.

Enkäten består av tre delar och alla genomförs på samma sätt. Först frågar jag efter kön, ålder, modersmål och hur länge informanten har varit i Sverige. Sedan ska informanten läsa text 1, som är en lättläst myndighetstext som handlar om socialförsäkringen. Efter att denne har läst texten ska informanten ringa in de ord i texten som uppfattas som obekanta eller svåra. Nästa steg är att förklara de ord och uttryck som jag har strukit under. Informanten ska här visa om denne förstår innebörden av ordet eller uttrycket och kunna förklara det med egna ord. Som sista uppgift till texten är att informanten ska svara på två frågor som visar huruvida denne har förstått innehållet i texten. Samma procedur görs sedan med de två andra texterna som består av en arbetsansökan och en tidningsartikel. Alla svar ska skrivas på svenska! När enkäterna är ifyllda ber jag er att skicka tillbaka dem i det medskickade svarskuvertet senast torsdag den 15/4.

Än en gång, stort tack!

Vänligen,
Sara Hansson

Bilaga 3. Tabell 10. Ord och uttryck som studenterna inte anser sig förstå

Ord och uttryck	Antal informanter som inte anser sig förstå dessa ord och uttryck
funktionsnedsättning	15
trygghetssystemet	14
socialförsäkringsförmåner	9
kränkning	8
kritik	7
ansiktet utåt	7
urinprov	6
säsongen	6
missbruk	5
skydd	5
justitieminister	5
samt	5
medlemskap	4
drogtesta	3
lagråd	3
tvinga	3
golf	3
sköta	3
allmänt	3
merit	3
få tag på	3
upptäcka	2
socialförsäkringen	2
ålderdom	2
deltid	2
hjälpssam	2
receptionist	2
regeringen	2
kolla	2
rätt	2
bryr sig	2
arbetsuppgifterna	1
arbetskada	1
experterna	1
tjänsten	1
hjälpa till	1
i regel	1